

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Жукова Владислава Валерійовича
«РЕАЛІТІ-ШОУ В УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ
ПРОСТОРИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРЕННЯ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (Ph.D)
за спеціальністю 034 – Культурологія

У сучасному інформаційному суспільстві телебачення, маючи здатність швидко і майже тотально охоплювати найширші глядацькі аудиторії, що мають до нього досить високий і сталий рівень довіри, водночас виступає і найбільш потужним інструментом впливу на масову свідомість, і універсальним засобом трансформації традиційної системи духовного виробництва, пов'язаним з пропагандою певних ціннісних установок, світоглядних стереотипів та моделей поведінки.

З огляду на те, що інформаційний простір як в Україні, так і за її межами зазнав протягом останніх років значних кількісних і якісних змін, щодо продукування жанрової продукції, дисертація В.В. Жукова «Реаліті-шоу в українському телевізійному просторі: культурологічний аспект творення», є актуальною й своєчасною роботою і уявляється чи не першою вдалою спробою комплексного дослідження реаліті-шоу як феномену сучасного медіа, що отримав значне екранне поширення й набув наднаціонального статусу.

Ведучи мову про ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації В.В. Жукова, слід відзначити, що він базується на послідовному дотриманні визначеної методології, чіткій аргументованості та науковій обґрунтованості мети та завдань дослідження, його об'єкта та предмета. З окресленою метою виявлення особливостей генези та сучасного стану феномену реаліті-шоу на телебаченні в сучасному українському просторі – автор цілком впорався. Показово, що у представлений до захисту роботі використано широку джерельну базу. Особливо варто наголосити на повноті використання вже відомих і

маловідомих наукових розвідок при проведенні цього дослідження. Імпонує те, що дана дисертація істотно відрізняється професійною ретельністю здобувача – акуратним і коректним вивченням досліджень, які стосуються заявленої тематики – зарубіжних і вітчизняних, їх згадування у тексті, що є необхідною умовою наукового дослідження, а також репрезентації раніше недослідженого емпіричного матеріалу. Завдяки цьому розгорнуті та змістовно чітко вибудовані висновки роботи виглядають аргументовано та переконливо і дозволяють впевнитися в автономності, певній самоцінній значущості культури реаліті-шоу і матимуть корелююче значення для узагальнюючих праць як з історії та теорії телебачення, так і культури.

Позитивним для дисертаційного дослідження Жукова В.В. є те, що вірогідність основних положень і результатів роботи забезпечується автором завдяки використанню у даній науковій праці як культурологічного, так і мистецтвознавчого підходів, а крім того комплексу таких теоретичних методів, як історико-порівняльний; системний; аксіологічний; семіотичний; методи структурно-функціонального й герменевтичного аналізу. Разом з тим панорамність підходу у розкритті обраної теми поставила перед здобувачем необхідність дотримання принципів об'єктивності та історизму, що передбачають розкриття процесів розвитку явища реаліті-шоу в його взаємозв'язку з історико-соціальним контекстом, загальнокультурологічними та культурно-мистецькими процесами.

Важливо, що новизну дисертації В.В.Жукова визначають саме результати ретельно проведеного ним критичного аналізу друкованих джерел та узагальнення теоретичних й практичних підходів, що дало змогу на широкому історико-культурному тлі вперше в українській культурологічній науці здійснити глибокий аналіз історичних передумов та процесів розвитку існуючих жанрів вітчизняного телебачення, дифузії та гібридизації традиційних жанрів, становлення нових типів та форматів телевізійного мовлення; визначити причини появи нових жанрових утворень, зокрема, феномену реаліті-шоу та співвіднести їх із суспільно-політичними,

соціально-економічними та культурними чинниками; встановити кореляцію між соціальними та культурними перетвореннями в історичному контексті та змінами за темами та цілями реаліті-шоу; виявити культурні архетипи в наборі персонажів реаліті-шоу та їх національну архетипіку; різнобічно розкрити та узагальнити спектр суб'єктивних та об'єктивних аспектів дійсно ефективного функціонування реаліті-шоу в культурно-мистецькому просторі сучасного вітчизняного телебачення; повно або, сказати б, масштабно окреслити передконцептуальні характеристики поняття реаліті-шоу його аксіологічні та категоріальні ознаки, схарактеризувати специфіку його реалізації в сучасному телевізійному мистецтві й, що досить показово, як для молодого дослідника, розбудувати зміст та презентувати авторську дефініцію концепту реаліті-шоу тощо.

Прикметно, що викладені положення та рекомендації в дисертації Жукова В.В. відзначаються належною як для багатоаспектного дослідження достовірністю. Разом з тим детальне ознайомлення з текстом представленої дисертації дає підстави стверджувати, що підхід дисертанта до концептуалізації поняття «реаліті-шоу» як сучасної телевізійної жанроформи відзначається фундаментальністю та ґрунтовністю. Позитивно, що дана дисертація має логічну структуру, яка дозволяє розкрити поставлені дослідницькі завдання і досягти поставленої мети. Відзначимо чітку обґрунтованість понятійно-категоріального апарату дисертації, хоч виконання цього завдання, потребувало подолання дисертантом певних складнощів, адже визначення реаліті-шоу дотепер ще не врегульоване на законодавчому рівні. Оскільки з моменту набуття чинності Закону «Про медіа» термін «реаліті-шоу» підпадає лише під загальне визначення терміну «програма» (с.56).

В історіографічному *першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження»*, дисертантом ґрунтовно й вміло проаналізовано ступінь наукової розробки проблеми творення контенту реаліті-шоу та констатовано низький ступінь розробленості денотативного виміру концепту «реаліті-шоу»

у контексті сучасного вітчизняного телемистецтва, а також слушно наголошено на нагальній потребі погляду на проблему з позицій культурології, з огляду на затребуваність означеного культурно-мистецького продукту широкою глядацькою аудиторією.

Показово, що автор впевнено розглядає теоретичний фундамент реаліті-шоу й, демонструючи добру обізнаність з доробком дослідників, які прямо чи опосередковано зверталися до тематики, що його цікавить, не лише піддає аналітичному аналізу наукові праці вітчизняних і закордонних дослідників, а й робить ґрунтовні висновки, що реалізація концепту «реаліті-шоу» пов'язана з художньо-мистецькими особливостями, структури оповідності та художніх засобів виразності реаліті-шоу як нового морфологічного утворення в межах після-постмодернної аудіовізуальної культури, що має надати відповіді на причини, які уможливили становлення реаліті-шоу в якості одного з формотворчих чинників розвитку культури першої чверті ХХІ ст. Саме історіографічний розділ й дозволяє нам з'ясувати значення проблеми реаліті-шоу в сучасному телевізійному просторі України та оцінити величезний обсяг матеріалу, опрацьованого В.В.Жуковим.

Заслуговує на схвалення запропонована здобувачем методика даного дослідження, яка дозволяє глибоко вивчати реаліті-шоу у сучасному вітчизняному телемистецтві; тоді як широке застосування категоріально-понятійного апарату у наступних розділах роботи, органічне поєднання теоретичних положень і сучасних культурних практик в галузі телебачення дозволило дисертанту уникнути описовості і провести науковий аналіз на належному академічному рівні, створивши оригінальну дослідницьку модель, на яку можуть орієнтуватись інші науковці.

Другий розділ дисертаційного дослідження «Реаліті-шоу в аудіовізуальній культурі: особливості на сучасному етапі розвитку» – продовжує логіку першого. В даному розділі імпонує той факт, що здобувач глибоко вивчає й впевнено узагальнює суб'єктивні та об'єктивні аспекти ефективного функціонування реаліті-шоу як жанроформи сучасної

аудіовізуальної культури; з'ясовує його гібридну та дисипативну природу; визначає, мовити би, комплексну мету (як потужний конгломерат концептів «розважати», «інформувати», «спостерігати», «залучати», «допомагати», «виявляти», «переконувати», «засуджувати», «викривати», «спостерігати», «пропагувати», «рекламувати» тощо); вправно характеризує композиційну побудову; виявляє особливості засобів художньої виразності; окреслює масштаб реалізації у соціокультурному середовищі й, що особливо імпонує, пропонує авторську класифікацію реаліті-шоу в сучасній аудіовізуальній культурі. При цьому відмітимо, що наявні концептуальні підходи, які було чітко встановлено В.В. Жуковим, дозволили йому конкретизувати та співставити значення інформації та водночас розваги як базових категорій культурологічного аналізу реаліті-шоу; виявити особливості становлення та розвитку даної жанроформи на вітчизняному телебаченні; визначити суб'єктивні та об'єктивні аспекти ефективного функціонування реаліті-шоу; розкрити технології його створення як специфічної ознаки сучасних медіа і нового формату подачі інформації; довести, що в реаліті-шоу як у гібридному дисипативному явищі поряд з постановчими моментами, які властиві кіно (певна локація, костюми, грим, музика, графіка, зйомка із застосуванням квадрокоптера тощо), застосовуються журналістські методи (с.132) та зробити висновки, що чинники, котрі обумовили виникнення реаліті-шоу як специфічної жанроформи, пов'язані як з об'єктивними змінами в культурі другої половини ХХ – початку ХХІ ст., так і з трансформаціями морфологічних структур, які сформувались у сучасному телевізійному просторі.

Аналізу генези реаліті-шоу в світовій культурі; обґрунтуванню передумов з'яви та виокремленню основних його етапів розвитку в сучасному культурному просторі України; визначенню національних аспектів існування досліджуваної жанроформи; показу різновекторних шляхів становлення героя в українських реаліті-шоу в контексті національної архетипіки; у виразненню видів і типів конфліктів у межах даної жанроформи; розкриттю його тематики та змістово-структурних аспектів її

реалізації в просторі телебачення України; виявленню оригінальності та відповідної уніфікації у творенні реаліті-шоу на українському телебаченні; визначенню проблем та окресленню перспектив реалізації концепту «реаліті-шоу» як нового жанрового утворення сучасного телемистецтва присвячено оригінальний за презентацією наукової думки *третьій розділ дисертації «Особливості реаліті-шоу в українському телевізійному просторі».*

При цьому особливу цікавість викликає *підрозділ 3.3.1. «Шлях становлення героя в українських реаліті-шоу в контексті національної архетипіки».* де автор послідовно й переконливо доводить, що у сучасній культурі після-постмодернізму концентрацію уваги на головному герої замінено детальними нарисами різноманітних персонажів, тоді як звична наявність одного героя перетворюється на нову форму оповідності, коли центральними можуть бути дві, три особи або, навіть, група людей. Разом з тим головним стає не стільки характер, скільки дійство, так званий «екшн», ситуація, в якій опинились характери (с.174).

В цілому позитивно оцінюючи дисертацію В.В.Жукова, яку визначають проблемно-хронологічний підхід, логічність і послідовність внутрішньої архітектоніки, що дає автору можливість з належною повнотою висвітлити головні аспекти досліджуваної проблеми, висловимо деякі зауваження:

1. У підрозділі 2.3. здобувачем неповною мірою відображені художні (режисерські засоби виразності), які використовуються в сучасних реаліті-шоу та є похідними від кінематографа, як однієї зі складових частин гібридної жанроформи реаліті-шоу.

2. Попри той факт, що в дисертації приділено достатньо уваги іноземним реаліті-шоу, на наше переконання, в роботі не досить розгорнуто висвітлено історико-культурні чинники їх з'яви в українському телевізійному просторі як першоджерел українських адаптованих аналогів закордонних реаліті-шоу.

3. Досліднику доцільно було би більш розгорнуто схарактеризувати ситуацію у культурно-мистецькому обширі після-постмодернізму та

окреслити основні вектори наукової дискусії навколо неї.

Віддаючи належне науковим здобуткам Жукова Владислава Валерійовича, зазначимо, що наявність вказаних зауважень істотно не впливає на загальну позитивну оцінку теоретичного рівня та практичної значущості результатів цілісної і завершеної дисертаційної роботи, в якій в достатній мірі повно розкрито заявлену проблему. Зміст дисертації свідчить, що виконане дослідження має достатньо високий теоретичний, методологічний та практичний рівень, послідовне та логічне представлення матеріалу, необхідну повноту розкриття теми. Відповідно до поставленої мети і завдань, представлена дисертація є цілісним і завершеним авторським дослідженням згідно з поставленою метою та визначеними завданнями. Дисертація В. В. Жукова «Реаліті-шоу в українському телевізійному просторі: культурологічний аспект творення» відповідає спеціальності 034 культурологія, вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами та доповненнями від 03 квітня 2019 р. № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, що дає підстави для присудження Жукова Владислава Валерійовича ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – культурологія.

Доктор мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри режисури
та акторської майстерності
імені народної артистки України
Лариси Хоролець Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв

